

LV

LV

LV

EIROPAS KOPIENU KOMISIJA

Briselē, 11.3.2009
COM(2009) 115 galīgā redakcija

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS PADOMEI UN EIROPAS PARLAMENTAM

Ziņojums par panākumiem iekšējā gāzes un elektroenerģijas tirgus izveidē

{SEC(2009) 287}

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS PADOMEI UN EIROPAS PARLAMENTAM

Ziņojums par panākumiem iekšējā gāzes un elektroenerģijas tirgus izveidē

A. KONTEKSTS

ES elektroenerģijas un gāzes tirgu liberalizācija aizsākās pirms vairākiem gadiem un ir sekmējusi enerģētikas nozares atdzimšanu. Tā ir palīdzējusi pilnveidot nozares uzņēmējdarbības potenciālu, kam bijusi pozitīva ietekme uz dažādu ar enerģētiku saistītu saimniecisko darbību, sākot ar dažāda veida atjaunojamās enerģijas ražošanu un beidzot ar atvasinātiem enerģētikas instrumentiem. Tirgus dalībnieki tagad ir labāk sagatavoti pielāgoties straujām ekonomiskām un vides pārmaiņām, jo sevišķi risināt specifiskās problēmas, ko enerģētikas nozarei izvirza klimata pārmaiņas. Pašreizējais ziņojums apliecina, ka pēdējo piecu gadu laikā ES elektroenerģijas un gāzes tirgū vērojami būtiski uzlabojumi.

Lai gan šīs norises ir iedvesmojošas un atklāj liberalizācijas procesa priekšrocības, viss liberalizācijas potenciāls vēl nav realizēts. Joprojām ir vairākas jomas un dalībvalstis, kur pašreizējie tiesību akti (otrā tiesību aktu pakete par iekšējo tirgu) vēl nav pienācīgi īstenoti vai kur atklājies, ka vajadzīgi jauni tiesību akti. Komisija strādā, lai panāktu ES tiesību aktu pareizu īstenošanu dalībvalstīs — tā ierosina pienākumu neizpildes procedūras un ir papildinājusi iekšējā tirgus tiesību aktus ar trešo paketi par enerģētikas iekšējo tirgu¹. 2008. gada jūnijā un jūlijā šo paketi pirmajā lasījumā izskatīja Eiropas Parlaments; 2008. gada oktobrī par to panāca politisku vienošanos Padomē. Tiesību aktus otrajā lasījumā sāka izskatīt 2009. gada janvārī, un domājams, ka tos pieņems līdz 2009. gada vidum. Pēc tam trešā tiesību aktu pakete par iekšējo tirgu būs jāiestrādā valstu tiesību aktos.

Tāpēc viens no šā ziņojuma mērķiem ir apzināt pašreizējās nepilnības un atklāt, kādās jomās vajadzīgi papildu pasākumi. Šajā ziņojumā galvenokārt izmantoti divējādi avoti: nacionālo pārvaldes iestāžu iesniegtie valstu ziņojumi un *Eurostat* dati par gala cenām. Valstu ziņojumus Komisijai iesniedza 2008. gada otrajā pusē un tie galvenokārt ir par 2007. gadu; *Eurostat* dati bija pieejami par 2008. gada pirmo pusi.

B. NORISES GALVENAJĀS JOMĀS, NOVĒRŠAMIE TRŪKUMI

1. Tiesību aktu īstenošana

Ir pagājuši vairāk nekā četri gadi kopš paredzētā termiņa (2004. gada 1. jūlija), taču otrā elektroenerģijas un otrā gāzes direktīva² vēl aizvien nav pilnībā īstenotas.

Vairākas dalībvalstis, tostarp Dānija, Luksemburga un Nīderlande, ir pareizi ieviesušas abas direktīvas ar attiecīgiem valsts tiesību aktiem. Arī citās dalībvalstīs gūti zināmi panākumi: pēc tam, kad Eiropas Komisijas sagatavoja argumentētu atzinumu, CZ, FI, DE, GR, LV, LT, SL un UK saskaņoja valsts normatīvos aktus ar ES tiesību aktiem. Komisijai nācās īstenot juridiskus pasākumus, lai panāktu dažu noteikumu pilnīgu un pareizu izpildi dažās citās dalībvalstīs. Eiropas Komisija pastāvīgi un rūpīgi izvērtē valstu tiesību aktus. Eiropas

¹ Sk. Eiropas Komisijas tīmekļa vietni www.ec.europa.eu/energy.

² Direktīva 2003/54 un Direktīva 2003/55.

elektroenerģijas un gāzes regulatoru grupa (ERGEG) uzrauga, kā tiek ievērota Elektroenerģijas³ un Gāzes regula⁴, un tās dati liecina, ka pilnīga atbilstība vēl nav panākta, jo īpaši tādās jomās kā nacionālo pārvaldes iestāžu pilnvaras noteikt sodus, pārredzamība un ar to saistīti jautājumi.

Runājot par gāzi, konstatēts, ka vairākās dalībvalstīs nav apmierinoši izpildīta prasība par attiecīgo ieejas un izejas punktu, līgumos paredzēto un pieejamo jaudu un vēsturisko plūsmu publiskošanu. Komisija uzraudzīs, vai pašreizējās prasības tiek pareizi pildītas; tāpat Komisija uzskata, ka pašreizējās prasības varētu padarīt stingrākas, lai tirgus dalībniekus nodrošinātu ar pietiekamu informāciju. Vēl viena joma, kurā ir vajadzīgi papildu pasākumi, ir balansēšanas noteikumi, kas ES vēl aizvien ir ļoti dažādi⁵.

Elektroenerģijas regulas un pārslodzes novēršanas vadlīniju ievērošana uzlabojas. Aptuveni pusē starpsavienojumu darbojas sadales mehānismi vienai diennaktij, un pārējos starpsavienojumos tie steidzīgi jāievieš. Ir vajadzīgi uzlabojumi, lai nodrošinātu, ka tiek pilnībā īstenotas visas pārredzamības prasības un ieviests vienots un koordinēts pārrobežu jaudas sadales mehānisms⁶.

Eiropas Komisija apsver iespējas uzsākt pienākumu neizpildes procedūras jomās, kurās netiek ievērotas elektroenerģijas un gāzes direktīvas un regulas.

2. Tirgus integrācija

Galvenais priekšnosacījums integrētam Eiropas elektroenerģijas un gāzes tirgum ir tāds, ka šiem tirgiem jābūt pienācīgi savienotiem, savukārt šie starpsavienojumi ir efektīvi jāizmanto. Rezultātā palielināsies pārrobežu tirdzniecība, un tas palīdzēs ierobežot viena uzņēmuma ietekmi tirgū; vairojoties konkurencei tirgos, patērētāji gūs labumu no konkurētspējīgām cenām un pakalpojumiem.

Elektroenerģijas tirgos ļoti plaši izmanto pārslodzes maksas⁷, un tas nozīmē, ka jāpalielina ieguldījumi pārrobežu jaudas palielināšanai, lai panāktu pilnīgu tirgus integrāciju. Tas ļauj cerēt, ka ir izveidojusies nepārprotama tendence aizvien lielāku apjomu tirdzniecībai enerģētikas biržu aktuāltirgos⁸, lai gan tirgotie apjomi joprojām veido tikai nelielu daļu no kopējā elektroenerģijas patēriņa⁹. Vēl viena aizvien pamanāmāka tendence ir tāda, ka aug tirgotāju aktivitāte enerģētikas biržās.

³ Elektroenerģijas regulas 1228/2003 ievērošana – ERGEG uzraudzības ziņojums, atsaucies Nr. E07-EFG-23-06, 2007. gada 18. jūlijs; Regulas 1228/2003 ievērošanas uzraudzība. Otrais ziņojums, atsaucies Nr. E08-ENM-03-05, 2008. gada 4. septembris, sk. www.energy-regulators.eu.

⁴ Gāzes regulas 1775/2005 pārredzamības prasību ievērošana – ERGEG uzraudzības ziņojums, atsaucies Nr. E07-TRA-02-03, 2007. gada 18. jūlijs; papildu pārredzamības prasības. ERGEG uzraudzības ziņojums, atsaucies Nr. E07-TRA-02-03b, 2007. gada 9. oktobris

⁵ Gāzes balansēšanas paraugprakses vadlīniju īstenošana — ERGEG 2008. gada monitoringa ziņojums, 2008. g. decembris.

⁶ Sk. attiecīgi pārslodzes novēršanas vadlīniju 5. un 3. nodaļu.

⁷ ETSO biedri ziņoja, ka kopumā pārslodzes maksas 2007. gadā sasniedza aptuveni 1,7 miljardus euro, salīdzinājumā ar 10–11 miljardiem euro lielu ieņēmumu no regulētiem tīkliem ES/EEZ valstīs.

⁸ Ir grūti izvērtēt, kā mainījušies ārpusbiržas tirgos tirgotie apjomi, jo dati nav viegli pieejami un pārbaudāmi.

⁹ Atšķirības aktuāltirgos tirgotajos apjomos, kas izteikti procentos no valsts elektroenerģijas patēriņa, pašas par sevi neļauj spriest par attiecīgo vairumtirgu likviditāti, tomēr nav šaubu, ka šie apjomi pieaug. Sk. nozares aptauju, 128.–129. lpp.

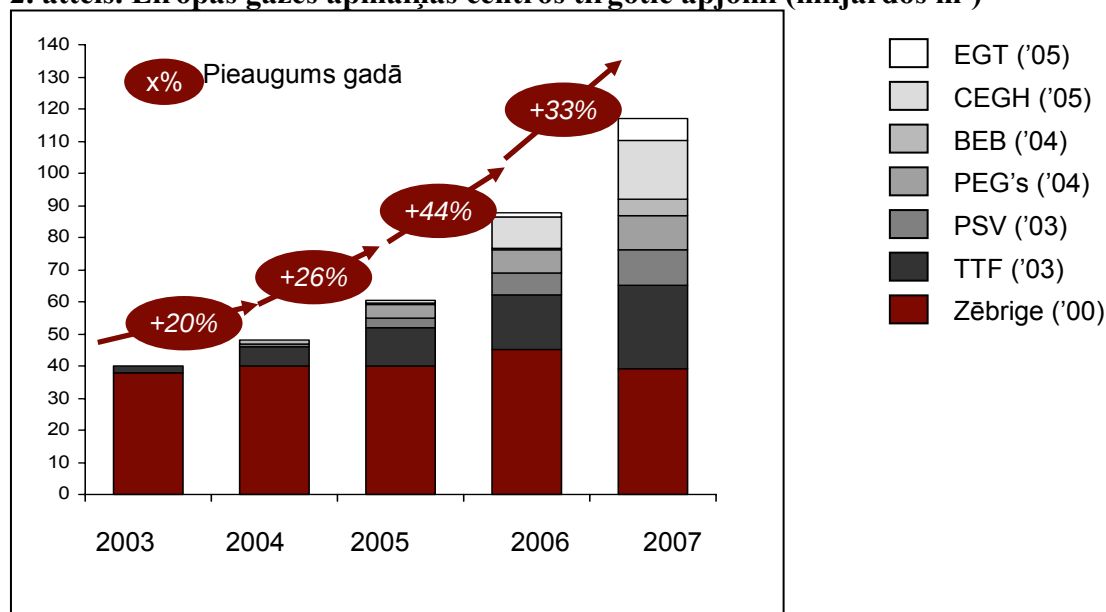
1. tabula. Enerģētikas biržu aktuāltirgos tirgotie apjomi

	Apjoms % no patēriņa			EB aktīvo tirgotāju skaits		
	2006	2007	Δ	2006	2007	Δ
Grieķija	102,75	105,70	2,88	24	27	3
Dānija	96,09	99,16	3,20	NA	9	NAP
Zviedrija	70,22	85,32	21,52	NA	150	NAP
Spānija	51,90	80,06	54,25	22	25	3
Itālija	58,22	65,11	11,83	80	89	9
Somija	42,00	45,85	9,16	NAP	NAP	NAP
Portugāle	0,00	43,63	NAP	NA	2	NAP
Lietuva	18,88	21,98	16,43	5	5	0
Vācija	15,60	21,48	37,68	161	192	31
Nīderlande	17,14	18,48	7,81	NA	NA	NAP
Rumānija	7,74	9,32	20,31	NA	99	NAP
Francija	6,19	9,20	48,73	74	68	-6
Beļģija	0,59	8,43	1325,26	NA	24	NAP
Apvienotā Karaliste	4,33	4,71	8,97	51	60	9
Austrija	2,70	3,73	38,19	37	40	3
Polija	1,11	1,60	43,10	NA	NA	NAP
Slovēnija	0,01	0,01	97,45	14	15	1

Avots: regulatoru dati

Gāzes apmaiņas centros tirgotie apjomi 2007. gadā pieauga par 33 %. Šis ir nākamais nozīmīgais palielinājums pēc 44 % pieauguma 2006. gadā. Pašlaik vairumā centru tirgotie reālie apjomi ir samērā zemi salīdzinājumā ar kopējo tirgus patēriņu.

2. attēls. Eiropas gāzes apmaiņas centros tirgotie apjomi (miljardos m³)

Avots: AT Kearney

Ir izveidoti vairāki projekti ar mērķi sekmēt tirgus integrāciju, nodrošinot jaunu infrastruktūru. Piemēram, ir panākta vienošanās par jauna starpsavienojuma būvi uz Francijas un Spānijas robežas. Dažiem jauniem un nozīmīgiem infrastruktūras projektiem ir piešķirti atbrīvojumi no

prasības par regulētiem trešās puses piekļuves pakalpojumiem saskaņā ar Gāzes direktīvas¹⁰ 22. pantu vai Elektroenerģijas direktīvas¹¹ 7. pantu.

Reģionālās iniciatīvas

Reģionālās iniciatīvas elektroenerģijas jomā ir vainagojušās ar konkrētiem panākumiem: kopīga jaudas sadale uz Itālijas un Slovēnijas un Itālijas un Šveices robežas; nepārtrauktas tirdzniecības platforma vienai diennaktij pie Vācijas–Dānijas–Rietumu starpsavienojuma; pārrobežu balansēšanas sistēma pie Francijas–Lielbritānijas starpsavienojuma; saistīta tirgus radīšana nākamajai diennaktij pie Vācijas–Dānijas starpsavienojumiem; sīkākas informācijas publicēšana par slodzi, pārvadi un balansēšanu (Ziemeļu reģionā un Centrāleiropas un Austrumeiropas reģionā). Visas šīs norises ir solis uz priekšu. Lai arī turpmāk uzlabotu (reģionālo) tirgu integrāciju, būtu jāparedz vienotas izsoļu platformas un izveide un saistītu tirgu radīšana¹². Ir gūtas sekmes, veidojot kopīgo izsoļu biroju Centrāleiropas un Austrumeiropas reģionā un jaudas sadales biroju (CASC) centrālajā rietumu reģionā, un tas var būt paraugs pārējiem reģioniem.

Gāzes jomā reģionālās iniciatīvas guvušas panākumus šādos jautājumos: Centrāleiropas gāzes apmaiņas centram [*Central European Gas Hub (CEGH)*] tika izveidots nākamās dienas cenu indekss; ir izstrādāti konkrēti plāni, lai palielinātu starpsavienojumus uz Francijas un Spānijas robežas; darbs ziemeļrietumu reģionā, galveno uzmanību pievēršot balansēšanai, gāzes kvalitātei, apmaiņas centriem un pārredzamībai. Lai panāktu turpmāku tirgus integrāciju, lielāka uzmanība jāpievērš jaudas sadalei, tādu pakalpojumu piedāvājumam, kas sekmē efektīvu tirdzniecību ar gāzi, un garantijām, ka tīkla tarifi (ar uzcenojumu vai tirgus noteikti) nodrošina stimulus pārrobežu ieguldījumiem. Tikpat svarīgi ir īstenot nediskriminējošus un pārredzamus balansēšanas noteikumus, kas ir saskaņoti dažādās valstīs.

3. Koncentrācija un konsolidācija

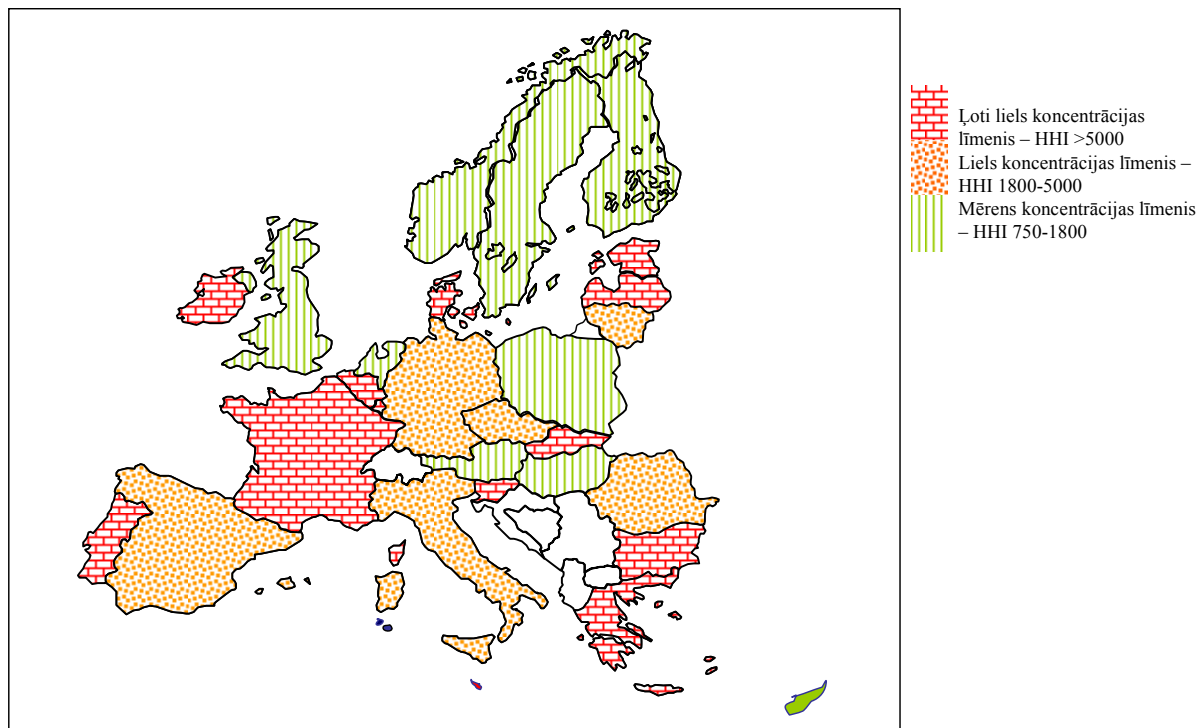
Runājot par elektroenerģijas vairumtirgu, vēl aizvien 15 dalībvalstīs trīs lielākie ražotāji kontrolē vairāk nekā 70 % no ražošanas jaudas. To, ka elektroenerģijas vairumtirgū valda liela koncentrācija, apliecina fakts, ka mērena tirgus koncentrācija vērojama tikai astoņās dalībvalstīs.

¹⁰ 2 SDG termināļu projekti — *GATE* un *Liongas* Nīderlandē un *Grain* SDG termināļa paplašināšana Apvienotajā Karalistē; 2 gāzes vadu projekti — *IGI Poseidon* gāzes vads starp Grieķiju un Itāliju un *Nabucco* gāzes vada Austrijas posms.

¹¹ *BritNed* starpsavienojums starp Nīderlandi un Lielbritāniju; *Estlink* starp Somiju un Igauniju un *East-West* starpsavienojums starp Īriju un Lielbritāniju.

¹² Saistītu tirgu radīšana ir paņēmieni, kā sadalīt pārrobežu jaudu ar netiešu izsoļu starpniecību, izmantojot likmes kaimiņu enerģētikas biržās.

3. attēls. Tirgus koncentrācijas līmenis elektroenerģijas vairumtirgos (HHI)

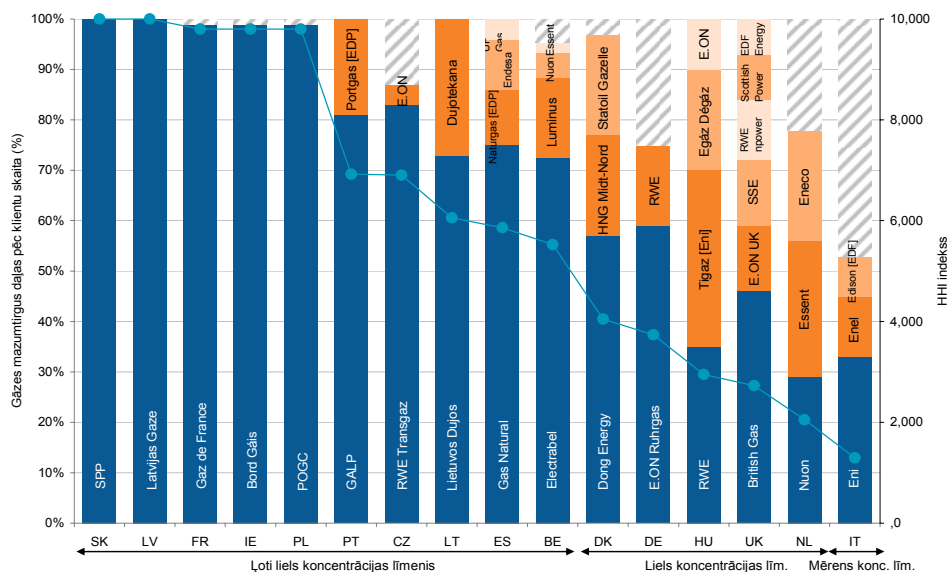

Avots: regulatoru dati

Gāzes vairumtirgū koncentrācija ir vēl lielāka. 12 dalībvalstīs trim lielākajiem vairumtirgotājiem pieder 90 % vai lielāka tirgus daļa.

Tāpat ir vajadzīgi uzlabojumi, lai nodrošinātu mazumtirgus pienācīgu darbību. Runājot par elektroenerģijas mazumtirgu, 14 dalībvalstīs trīs lielāko uzņēmumu mazumtirgus daļa bija lielāka par 80 %. Attēlā norādītais HHI norāda koncentrācijas līmeni gāzes mazumtirgū. Tikai vienā dalībvalstī tirgus koncentrācijas līmenis ir mērens.

4. attēls. Koncentrācijas līmenis gāzes mazumtirgū

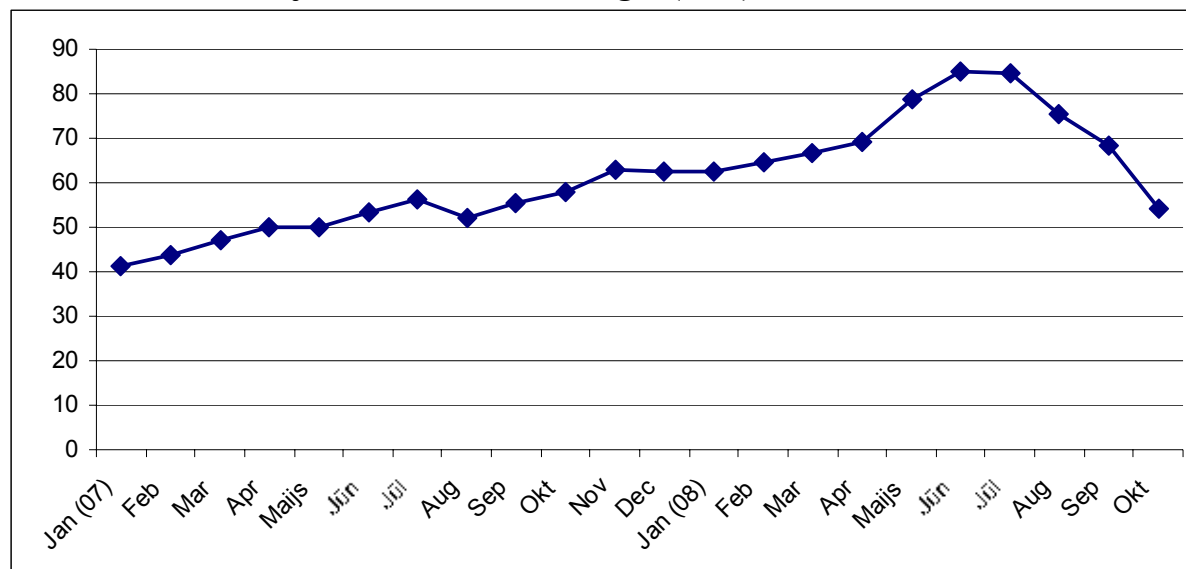

Avots: Capgemini

4. Cenu tendences

Elektroenerģijas un gāzes cenas spēcīgi ietekmējis naftas cenu kāpums starptautiskajā tirgū. 2008. gada pirmajā pusē mēneša vidējā brenta cena palielinājās par 36 %¹³. Laikā no 2008. gada jūlijam līdz decembrim mēneša vidējā brenta cena samazinājās par 64 % — to iespaidoja pasaules ekonomiskā krīze un rūkošais pieprasījums pēc naftas.

5. attēls. Mēneša vidējā brenta cena aktuāltirgos (euro)

Avots: Platts

Naftas cenas dinamika starptautiskajā tirgū ietekmē gāzes un elektroenerģijas cenas, jo naftas cenu izmanto kā bāzes cenu ilgtermiņa gāzes piegādes līgumos. Pateicoties labākai gāzes tirgus darbībai, diversificētākam gāzes apgādes portfelim un labvēlīgākiem importa nosacījumiem, šī saikne varētu vājināties. Cenu pārskatīšanas klauzulas paredz, ka cenu atšķirības aprēķina pēc konkrētā perioda (parasti 3–6 mēneši); domājams, ka naftas cenu pazemināšanās izraisīs arī gāzes un elektroenerģijas cenu samazināšanos 2009. gadā.

Elektroenerģijas cenas mājtsaimniecības lietotājiem 2008. gada pirmajā pusē ievērojami atšķīrās, un tas liecina par nepietiekamu tirgus integrāciju. Elektroenerģijas cenu atšķirības dalībvalstīs skaidrojamas ar dažādiem faktoriem. Pirmkārt, atšķiras elektroenerģijas ražošanas cenas (jo īpaši atkarībā no izmantotajiem enerģijas avotiem). Otrkārt, svarīga ir pietiekamas ražošanas jaudas pieejamība. Treškārt, būtisks ir konkurences līmenis vairumtirgū un mazumtirgū. Visbeidzot, cēlonis cenu atšķirībām dalībvalstīs ir arī regulētas cenas.

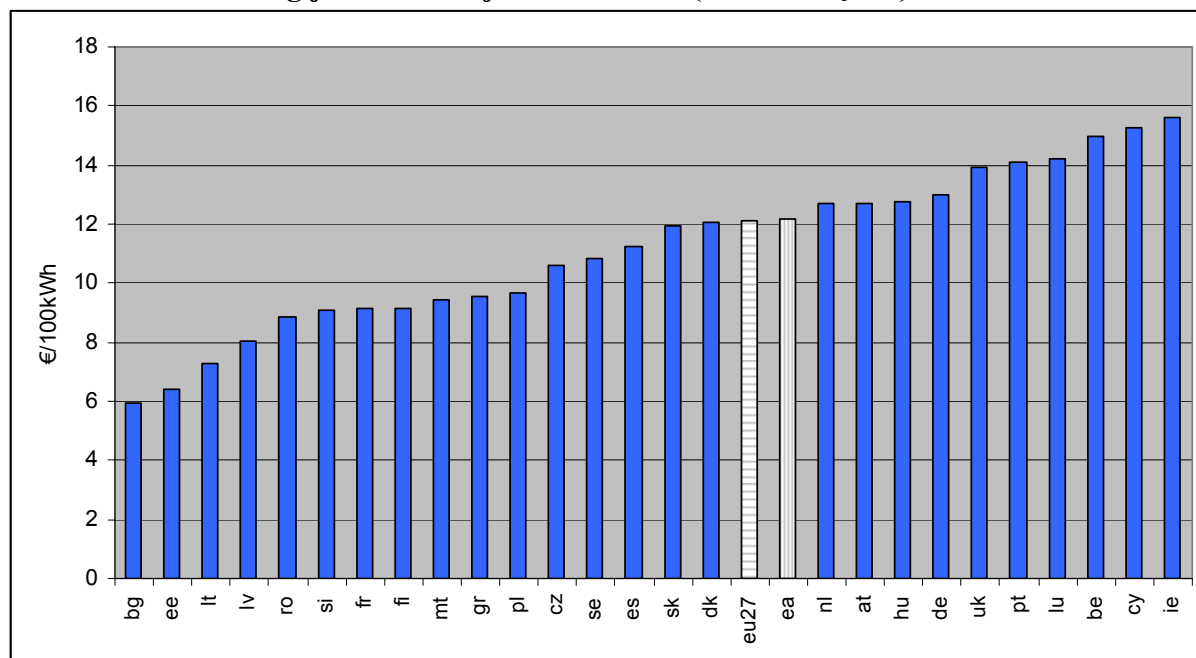
Pārskata periodā elektroenerģijas cenu pieaugums dalībvalstīs bija ļoti dažāds. Vidēji elektroenerģijas cenas mājtsaimniecībām pieauga par gandrīz 2 %¹⁴. Elektroenerģijas cenas mājtsaimniecībām sevišķi pieauga HU, CZ, DK, BE, LV un CY, t.i., vairāk par 13 % minētajā periodā. Nav pamata uzskatīt, ka pastāv sakarība starp lielo pieaugumu un augstākajām elektroenerģijas cenām absolūtā izteiksmē, izņemot Kipru un Beļģiju. Absolūtos skaitļos augstākā elektroenerģijas cena (atskaitot nodokļus) ir Īrijā, neraugoties uz to, ka cenas samazinājās par gandrīz 8 %. 6. attēlā redzams, ka visās piecās dalībvalstīs, kurās ir

¹³ Mēneša vidējā brenta cena, salīdzinājums par 2008. gada janvāri–jūliju.

¹⁴ Analīzes pamatā ir Eurostat dati, izteikti euro un neieskaitot nodokļus. DC un DD patēriņš — sk. 5.7. tabulu Tehniskajā pielikumā. 2007. gada II semestra salīdzinājums ar 2008. gada I semestri.

viszemākā elektroenerģijas cena mājāsaimniecībām, cenas tiek regulētas¹⁵. Tāpēc var uzskatīt, ka atšķirīgie cenu pieauguma rādītāji ir daļēji atkarīgi no specifiskiem politikas pasākumiem (piemēram, regulētām cenām); tāpat var domāt, ka tās dalībvalstis, kurās radies disbalanss starp piedāvājumu un pieprasījumu, ir piedzīvojušas lielāku cenu kāpumu.

6. attēls. Elektroenerģijas cenas mājāsaimniecībām (bez nodokļiem)¹⁶

Avots: Eurostat

Ja ņem vērā pirkjspējas paritāti¹⁷, elektroenerģijas cenas mājāsaimniecībām ir augstas HU, SK, DE, CY, DK un PL (ieskaitot visus nodokļus). Visās šajās dalībvalstīs, izņemot Vāciju, cenas tiek regulētas. Elektroenerģijas cenas mājāsaimniecībām ir zemākas FI, FR, NO, EE, EL un LV.

Gāzes cenas mājāsaimniecībām pieauga vairāk nekā elektroenerģijas cenas (bez nodokļiem), proti, par aptuveni 5–7 % 2008. gada pirmajā pusē. Arī šo situāciju iespaido regulētas cenas. Rumānijā, Īrijā un mazākā mērā arī Portugālē gāzes mājāsaimniecības lietotāji ir bijuši ieguvēji no (regulētu) gāzes cenu samazinājuma. Līdzīgā kārtā visās septiņās valstīs, kur ir viszemākās gāzes cenas, tās tiek regulētas (RO, EE, LT, BG, LV, HU un PL).

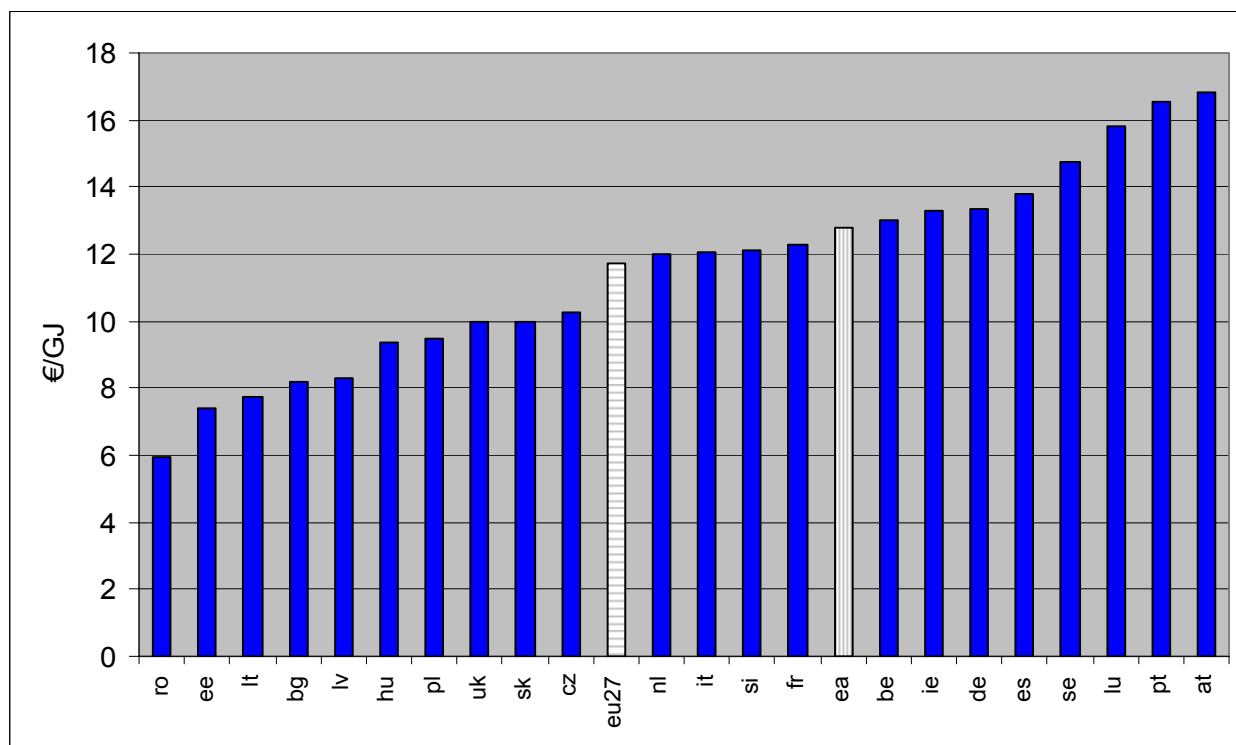
Viszemākā (neregulētā) gāzes cena mājāsaimniecībām ir Apvienotajā Karalistē. Arī Nīderlandē gāzes cenas ir salīdzinoši zemas. Abās dalībvalstīs iegūst daudz gāzes no vietējiem avotiem.

¹⁵ Regulētu cenu ietekme ir izvērtēta tālāk tekstā.

¹⁶ Eurostat DC kategorija: patēriņš no 2500 līdz 5000 kWh.

¹⁷ Pirkjspējas paritāte (PP) izmanto ilgtermiņa līdzsvarotu valūtu kursu, lai izlīdzinātu valūtu pirkjspēju. Tas ļauj salīdzināt dzīves līmeņa atšķirības dažādās dalībvalstīs, jo PP ņem vērā relatīvo dzīves dārdzību un inflācijas līmeni. Sk. Tehniskā pielikuma 5.2. tabulu.

7. attēls. Gāzes cenas māsaimniecībām (bez nodokļiem)¹⁸

Avots: Eurostat

Rēķinot pēc pirktspējas paritātes, visaugstākās gāzes cenas māsaimniecībām bija SE, BG, AT, PT un SI, bet zemākās — UK, HU, LV, IE, FR un EE.

Nīderlandē un Zviedrijā, kur cenas netiek regulētas, cenu palielinājums māsaimniecības lietotājiem (gāze un elektroenerģija, bez nodokļiem) bija zemāks par ES vidējo rādītāju. Nīderlandē procentuāli daudz patērētāju maina piegādātājus, un tas liecina, ka patiesa konkurence mazumtirgū palīdz novērst lielu cenu kāpumu. Tas pats sakāms par elektroenerģijas cenām māsaimniecībām Apvienotajā Karalistē; lai gan šajā valstī gāzes cenas māsaimniecības lietotājiem pieaugušas, tās joprojām ir viszemākās pēc pirktspējas paritātes. Svarīgi ir tas, ka ilgtermiņa gāzes piegādes līgumu indeksēšanu Apvienotajā Karalistē daudz vairāk nekā kontinentālajā Eiropā ietekmē cenu izmaiņas gāzes apmaiņas centros¹⁹.

Gāzes cenas rūpnieciskiem lietotājiem 2008. gada pirmajā pusē pieauga par 5–13 %, salīdzinot ar 2007. gada otro pusi, un šis pieaugums ir lielāks nekā elektroenerģijas cenas pieaugums rūpnieciskiem lietotājiem. Kopējā tendence ir tāda, ka lielākie rūpnieciskie lietotāji sastopas ar visnozīmīgāko kāpumu²⁰. Gāzes rūpnieciskie lietotāji ar lielu cenu kāpumu saskārās arī SE, SK, LU, DE, BE, CZ, HU, LT un EE. Arī šajā gadījumā atšķirības dažādās dalībvalstīs liecina par nepietiekamu konkurenci tirgū (vairumtirgū) un nepietiekamu tirgus integrāciju.

¹⁸ Eurostat D2 kategorija: patēriņš no 20 līdz 200 GJ.

¹⁹ Sk. nozares aptauju, no 105. lpp.

²⁰ Piem., gāzes vidējās cenas kāpums ES dažādām Eurostat kategorijām: I1: + 7%; I2: + 9,74%; I3: + 11,79% un I4: + 15,38%.

Runājot par elektroenerģijas cenām rūpnieciskiem lietotājiem, vislielākais cenu kāpums novērots AT, BE, CZ, HU, SK, LV un PT. Tomēr šis lielais kāpums nenozīmē, ka šajās valstīs ir arī visaugstākās elektroenerģijas cenas — 2008. gada pirmajā pusē augstākās elektroenerģijas cenas rūpnieciskiem lietotājiem bija CY, IE, MT un SK²¹.

5. Tīkla operatoru neatkarība

Pārskata periodā gūti zināmi panākumi tīkla operatoru nošķiršanā. Sadales jomā funkcionālā nošķirtība visām dalībvalstīm bija obligāti jāievieš no 2007. gada 1. jūlija. Tomēr daudzos gadījumos sadales sistēmu operatori (SSO) līdz šim diezgan gausi izpildījuši prasību par funkcionālo nošķirtību. Tas attiecas gan uz elektroenerģijas, gan gāzes SSO. Turklāt dalībvalstis joprojām aktīvi izmanto paredzētās atkāpes attiecībā uz nošķiršanu sadalē: vairāk nekā pusē dalībvalstu tiem gāzes un elektroenerģijas SSO, kuru klientu skaits ir mazāks par 100 000, ļauj nepiemērot juridiskās nošķiršanas prasības.

Pārvadē dažas dalībvalstis ir pat pārsniegušas pašreizējās prasības par juridisko un funkcionālo nošķiršanu. Īpašumtiesības ir nošķirtas 15 elektroenerģijas PSO un 12 gāzes PSO.

6. Efektīva regulatoru darbība

Pārskata periodā Florences regulatoru foruma (elektroenerģijas jomā) un Madrides regulatoru foruma (gāzes jomā) darbā galvenā uzmanība pievērsta tam, kā sekmējas reģionālo iniciatīvu īstenošana un kā tiek ievērota gāzes un elektroenerģijas regulas. Neraugoties uz ERGEG nemītīgajiem pūliņiem un dažādu ieinteresēto personu iesaistīšanos reģionālajās iniciatīvās un Florences un Madrides forumos, nav izdevies izstrādāt vienotus standartus un pieeju pārrobežu tirdzniecībai. Tāpēc Eiropas Komisijas priekšlikumos, kas ietverti jaunajā, pēc kārtas trešajā iekšējā tirgus paketē, paredzēta Energoregulatoru sadarbības aģentūras izveide. Ierosināts, ka galvenais aģentūras uzdevums būs Eiropas līmenī papildināt regulatīvās funkcijas, ko valsts līmenī veic valstu regulatori. Tā kā dažās dalībvalstīs ir lielas bažas par regulatoru neatkarību un tā kā spēcīgi regulatori ir vajadzīgi, lai nodrošinātu pareizu tirgus darbību, Komisijas priekšlikumu mērķis ir arī stiprināt pārvaldes iestāžu pilnvaras.

Lai norisinātos tirgus integrācija, ir vajadzīga arī efektīva sadarbība starp PSO. Tāpēc Komisija oficiāli noteiks, ka gāzes pārvades sistēmu operatoru Eiropas tīkls (ENTSOG) un elektroenerģijas pārvades sistēmu operatoru Eiropas tīkls (ENTSOE) ir atbildīgi par tīkla piekļuves noteikumu un ekspluatācijas noteikumu saskaņošanu, informācijas apmaiņu starp PSO un jaunu investīciju koordināciju.

7. Patērētāji

Lai palīdzētu informēt patērētājus par to tiesībām, Komisija organizēja ES mēroga informācijas kampaņu par iedzīvotāju patērētāja tiesībām un izveidoja Eiropas enerģijas patērētāju kontrolesarakstu, kas dod patērētājiem iespēju savā valodā uzzināt atbildes uz „bieži uzdotiem jautājumiem” par vietējo enerģijas mazumtirgu. Turklāt Komisija izveidoja Iedzīvotāju enerģētikas forumu²², kura mērķis ir palīdzēt patērētājiem praksē izmantot spēkā esošās ES līmeņa tiesības un sniegt tiem skaidru un nepārprotamu informāciju par to, kādas ir pieejamās izvēles iespējas, iegādājoties gāzi un elektroenerģiju. Forums izstrādās ieteikumus,

²¹ Sk. Tehniskā pielikuma 5.3. attēlu.

²² „Londonas foruma” pirmā sanāksme notika 2008. gada 27. un 28. oktobrī. Sk. ĢD TREN tīmekļa vietni www.ec.europa.eu/energy/gas_electricity/forum_citizen_energy_en.htm.

kā sekmīgāk īstenot un piemērot enerģijas patērētāju tiesības un kā uzlabot elektroenerģijas un gāzes mazumtirgus; tas arī sniegs ieteikumus par rēķinu sagatavošanas kārtību. 2008. gada *Eurobarometer* aptauja liecina, ka patērētājiem ir jāsniedz plašāka informācija par gāzes un elektroenerģijas iekšējā tirgus darbību²³. Jauna Komisijas iniciatīva ir „Rezultātu tablo” par patēriņa tirgiem”; tas aptvers arī elektroenerģiju un gāzi, un tajā būs ietverti būtiskākie rādītāji par cenām, patērētāju sūdzībām, piegādātāju maiņu un patērētāju apmierinātību.

Patērētāju atbildes reakcija — piegādātāja maiņa

Tikai nedomājām dalībvalstīm ir izdevies sniegt pilnīgus un visaptverošus datus par piegādātāja maiņu. Beļģija un Zviedrija ziņoja, ka 2007. gadā valsts mazumtirgū piegādātāja maiņas koeficients (attiecība pret tiesīgo lietotāju elektroenerģijas komercskaitītājiem) bija 10 %²⁴. Ievērojams skaits vidējo uzņēmumu gadā laikā ir mainījuši piegādātājus Dānijā un Itālijā (vairāk nekā 20 %), kā arī Slovēnijā un Zviedrijā (aptuveni 10 %). Visvairāk mazo uzņēmumu un mājsaimniecību piegādātāju mainījuši NO, SE, NL un UK. Ņemot vērā piegādātāja maiņas gada koeficientu (attiecība pret patērēto elektroenerģijas daudzumu), daudz lielo uzņēmumu piegādātāju mainīja BG, LU, PL, DE un ES.

Nav pieejami saskanīgi dati par piegādātāja maiņu gāzes nozarē. Runājot par piegādātāja maiņu visā gāzes mazumtirgū, tikai septiņas dalībvalstis paziņoja datus par piegādātāju maiņas koeficientu attiecībā pret tiesīgo lietotāju elektroenerģijas komercskaitītājiem; četras dalībvalstis paziņoja datus par piegādātāju maiņas koeficientu attiecībā pret patērēto elektroenerģijas daudzumu. Ievērojamā cēlonis ir arī piegādātāju maiņas koeficients attiecībā pret tiesīgo lietotāju elektroenerģijas komercskaitītājiem mazo uzņēmumu un mājsaimniecības sektorā, īpaši Nīderlandē (8,3 %) un Apvienotajā Karalistē (18,4 %). Piegādātāju maiņas koeficients attiecībā pret patērēto elektroenerģijas daudzumu visā gāzes mazumtirgū ir liels Dānijā un Spānijā (+20 %), nedaudz mazāks — Ungārijā un Vācijā.

Piegādātāja maiņas rādītāji dažādās dalībvalstīs ļoti atšķiras — stabilos tirgos, piemēram, Apvienotajā Karalistē, tie ir augsti, savukārt daudzos citos tirgos aktivitāte ir niecīga vai tās nav vispār. Runājot par mazo uzņēmumu un mājsaimniecību sektoru, paziņotie dati liecina, ka elektroenerģijas patērētāji aktīvāk maina piegādātāju nekā gāzes patērētāji.

Regulētas cenas

Kā atzīts paziņojumā „Vienots tirgus 21. gadsimta Eiropai”²⁵, vienotajam tirgum jāturpina pievērst galveno uzmanību jomām, kas attiecas uz patērētāju ikdienu, piemēram, enerģiju. Tas attiecas uz pašreizējiem ES universālā pakalpojuma regulatīvajiem aizsargmehānismiem, sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas saistībām un mazaizsargātiem patērētājiem.

Daudzās ES dalībvalstīs joprojām līdzās pastāv atvērti enerģijas tirgi un regulētas enerģijas cenas — vairāk nekā pusē dalībvalstu cenas tiek regulētas. Elektroenerģijas un gāzes cenas tiek regulētas šādās dalībvalstīs: BG, DK, EE, FR, HU, IE, IT, LV, LT, PL, PT, RO, SK un ES. Elektroenerģijas cenas tiek regulētas GR, CY un MT. Vācija elektroenerģijas cenas pārstāja regulēt 2007. gadā (mājsaimniecību un mazo uzņēmumu sektorā). Somijā tiek regulētas gāzes cenas. Vairumā dalībvalstu tie regulētas ne tikai mājsaimniecības lietotājiem noteiktās cenas.

²³ Sk. Tehniskā pielikuma 2.6.–2.8. attēlu.

²⁴ Sk. Tehniskā pielikuma 2.2. tabulu.

²⁵ Vienots tirgus 21. gadsimta Eiropai, COM(2007) 724 galīgā versija, 5. lpp.

Runājot par iekšējā enerģijas tirgus pareizu darbību, regulētu enerģijas cenu negatīvā ietekme joprojām rada lielas bažas, jo tā var novest pie konkurences izkropļojumiem (piemēram, radīt šķēršļus jaunu dalībnieku ienākšanai tirgū un kavēkļus piegādātāja maiņai), turklāt nesūta pareizus cenu signālus (kas ietekmē investīcijas un stimulus energoefektivitātes jomā)²⁶. Turklāt cenu kontroles mehānismi, iespējams, nav saderīgi ar ES tiesību aktiem. „Mazaizsargātu patērētāju” aizsardzību nedrīkst jaukt ar regulētu cenu saglabāšanu visiem patērētājiem vai atsevišķām to kategorijām. Rūpīgi plānota cenu regulēšana var būt vajadzīga, lai aizsargātu atsevišķus patērētājus īpašos apstākļos.

C. APGĀDES DROŠĪBA

Ja vēlamies arī turpmāk būt pārliecināti par ES energoapgādes drošību, nākamajās divās desmitgadēs būs vajadzīgi lieli ieguldījumi. To apliecinājusi gan Komisija Otrajā stratēģiskajā enerģētikas pārskatā²⁷, gan Starptautiskā Enerģētikas aģentūra (SEA)²⁸.

Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2005/89/EK par pasākumiem, lai nodrošinātu elektroapgādes drošumu un ieguldījumus infrastruktūrā, dalībvalstu tiesību aktos bija jātransponē līdz 2008. gada 24. februārim. Šī ziņojuma sagatavošanas laikā 19 dalībvalstis bija paziņojušas, ka šī direktīva ir pilnībā transponēta. Dažas dalībvalstis (HU, SK, PL) ir noteikušas elektroenerģijas eksporta ierobežojumus, to argumentējot ar apgādes drošības apsvērumiem. Tomēr ES tiesību aktos noteikts, ka dalībvalstis var izmantot pagaidu aizsardzības pasākumus tikai tad, ja tiek apdraudēta personu, iekārtu vai sistēmas integritātes fiziskā drošība un drošums.

Runājot par gāzi, noderīgs atsaucis dokuments ir Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu Komitejai par 2004. gada 26. aprīļa Direktīvu 2004/67/EK par pasākumiem, lai nodrošinātu dabasgāzes piegādes drošību²⁹. No paziņojuma izriet, ka pašreizējais Kopienas mehānisms nav pietiekams, lai laicīgi reaģētu gāzes piegādes krīzes situācijā, kas ir pārāk nopietna, lai to varētu atrisināt ar valsts pasākumiem. Turklāt pārredzamības trūkuma dēļ ir ļoti grūti reālā laikā novērtēt faktisko situāciju gāzes piegādes jomā un potenciālo reakciju ES.

D. SECINĀJUMI

2007. un 2008. gadā lieli pūliņi veltīti konkurences palielināšanai vairumtirgū; pateicoties reģionālajām iniciatīvām, ir gūtas vērā ņemamas sekmes. Šķiet, ir vērojamas jaunas tendences jaunas energoinfrastruktūras būvniecības jomā. Tas ir ļoti svarīgi, lai novērstu ES enerģijas tirgu ieilgušo sadrumstalotību. Domājams, ka šī tendence būs vērojama arī turpmāk, tomēr tas var prasīt zināmu laiku, jo šādas infrastruktūras plānošana un būvniecība nav īstermiņa pasākumus.

Ziņojums paver visnotaļ daudzveidīgu ainu par sekmēm, kas gūtas, veidojot iekšējo enerģijas tirgu. Lai gan stāvoklis stabilākos tirgos liecina par potenciālajiem ieguvumiem no enerģijas tirgus liberalizācijas, joprojām ir vairākas jomas un dalībvalstis, kurās ir vērojami ievērojami

²⁶ Sk. arī „Galalietotājiem noteikto enerģijas cenu regulēšana”, ERGEG nostājas ziņojums, atsaucis Nr. E07-CPR-10-03, 2007. gada 18. jūlijs.

²⁷ Otrais stratēģiskais enerģētikas pārskats: ES energoapgādes drošības un solidaritātes rīcības plāns, COM (2008)781 galīgā redakcija, 2008. gada 13. novembris.

²⁸ World Energy Outlook 2008, IAE, Parīze, 2008., 89. lpp.

²⁹ COM(2008) 769 galīgā redakcija, 2008. gada 13. novembris, pieejams ĢD TREN tīmekļa vietnē.

šķēršļi elektroenerģijas un gāzes tirgus efektīvai funkcionēšanai. Vislielākās bažas rada tas, ka nav pilnībā īstenoti Eiropas tiesību akti elektroenerģijas un gāzes jomā. Nesen piedzīvotais cenu kāpums vēl vairāk apliecina, ka tirgus integrācija un pārrobežu tirdzniecības veicināšana ir galvenās prioritātes. Tāpēc ir ļoti svarīgi, lai elektroenerģijas un gāzes regulas tiktu pareizi īstenotas visās dalībvalstīs. Komisija aicina dalībvalstis, regulatorus un nozari kopumā pēc iespējas ātrāk veikt attiecīgos pasākumus. Trešā iekšējā tirgus pakete sagatavota, lai papildinātu pašlaik spēkā esošos tiesību aktus, un ar to nevar aizbaidināt otrās iekšējā tirgus paketes pienācīgu neīstenošanu. Eiropas Komisija apsver iespējas uzsākt pienākumu neizpildes procedūras jomās, kurās netiek ievērotas elektroenerģijas un gāzes direktīvas un regulas.

Runājot par tirgus koncentrāciju, virzība kopumā bijusi gausa. Jo sevišķi vairāki vairumtirgi joprojām cieš no ierobežotas konkurences un likviditātes trūkuma.

Ir pazīmes, ka situācija mazumtirgū varētu uzlaboties. Dalībvalstīm vēl lielāki pūliņi jāvelta tam, lai nodrošinātu pilnīgus datus par piegādātāja maiņu.

Pārskata periodā liela problēma bija enerģijas cenu kāpums, ko daļēji izraisīja naftas cenas pieaugums starptautiskajā tirgū. Tas radīja arī krasu enerģijas galacenu pieaugumu. Rūpnieciskie lietotāji dažās dalībvalstīs sastapās ar lielāku cenu kāpumu nekā citās. Kopš 2008. gada vasaras primāro enerģijas avotu cenas ir ievērojami kritušās. Konkurence un tirgu atvēršana palīdzētu nodrošināt, ka no šī cenu samazinājuma ieguvēji ir arī galapatērētāji.

Lai gan īstermiņa risinājumi, piemēram, regulētas cenas, varētu šķīst izdevīgi apstākļos, kad enerģijas cenas strauji aug, šajā ziņojumā akcentētas šādu pasākumu sekas: zūd investoru uzticība, tiek kavēta jaunu dalībnieku ienākšana tirgū un nav iespējams pilnībā izmantot iekšējā enerģijas tirgus priekšrocības. Nākamajās divās desmitgadēs ES, tāpat kā citviet pasaulē, ir jāveic ievērojami ieguldījumi infrastruktūrā. Ilgtermiņa skatījumā tikai pareizi funkcionējošs iekšējais elektroenerģijas un gāzes tirgus var dot pareizus cenu signālus, lai sekmētu investīcijas.